

Xabier Santxotena

ESKULTOREA



HIRU MUSEOTAN, 100 OBRA

"1998an ireki genuen Bozateko lehen-biziko museoa, Baztanen, eta bigarrena 2003an. Agoten historia eta Euskal Herriko mitologia erakusten dugu, hemengo sinesmen guztiak. Erreka bazterrean dago museoa, leku zoragarrian. Artziniegakoa, berriz, tailer museoa da; beste filosofia bat dauka. Zirriborroetatik piezak bukatzerainoko bidea azaltzen dugu han, gure jolasa eta arnasa dena. Adin guztietako pertsonak etortzen dira. Behin, Artziniegan, Gallartako 5 urteko umeei, tailer-bisitan, sekulako piezak egin zituzten burdinarekin! Oteizak zioen 5-10 urtekoek jenioen mentalitatea dutela, konplexurik gabea, eta bat nator adiera horrekin. Horrelako gauzak erakusten ditugu hemen: museoak ez dira ikusteko, bizitzeko baizik. Eskultura jolasa da".

"Gure herria matriarkalista da eta beste nortasun bat eman nahi izan diet eskulturrei"

Xabier Santxotena Alsua (Bozate, 1946) eskulturgilea da. Egurra du lanabes, eta pieza erraldoiak egiten ditu. Buru-belarri dabil uneotan emakumeei eskulturen bidezko aitortza egiten. Agota dela dio harro, "egurraren gremio edo kolektibokoa". Jorge Oteiza unibertsitate izan zen harentzat, eta 54 urtetan 100 obra inguru sortu arren, ez da nekatu: "Eskultura jolasa da". Alabaina, instituzioen laguntzarik ezean, museoak desagertzearen arriskuaz mintzo da.

 IZAR MENDIGUREN COSGAYA

Azken mohikanoa ez, baina "azken agota" bai, akaso?

Harro nago agot izateaz, ederra da. 2019an aurkeztu genuen *El orgullo de ser agote* ("Agot izatearen harrotasuna") liburua, eta bertan azaldu genuen doktore tesia, agoten ideologia, lanak zein historiako gertaerak. Eta hemen jarraitzen dugu.

Zer nolakoa da 2023an agot izatea?

Agotek egurrarekin garraioak, arnak eta bestelakoak egiten zituzten. Egurraren gremio edo kolektiboa da agotena. Lehen dokumentuak 626 urtean agertu ziren Paue inguruan. Historia izugarria da: 1213an inksiziotik ihes egin genuen, ordurako kolektiboa ginen. Erromanikoan harginak ziren kolektibo ospetsuena, baina gotikoan egurgileak ziren estruktura guztiak forratzeko gai. Parisen zortzi katedral egin zituzten agotek, tartean Notre Damekoa. Herri txikietan elizan sartzea ere debekatu ziguten, pentsa!

Mende erdi daramazu eskulturak egiten.

Ideietatik hasten naiz formak egiten. Gernika, Ukrainako gerra... Salaketak dira batzuk eta aitortzak besteak. Historian sakonduz nortasuna eman nahi diot eskulturari. 50 urte ingurutan egindako lanak nire museoetan ditut. Nire aita tailagilea zen, eta aitaxi zurgilea. Egurra beti egon da gure etxean, beraz. Soldaduska ostean hasi nintzen eskulturgintzan, 1969an. Jorge Oteiza oso laguna izan nuen, eta alarguntzean nire etxean geratu zen. Nire lanak ikusi nahi zituen, eta bere laguntza psikologikoak asko lagundu zidan: unibertsitatea izan zen niretzat.

Baztango museoan eskultura erraldoiak ditut, burdinezkoak, brontzezkoak, egurrezkoak eta hormigoizkoak, besteak beste. Museo horretan ez ezik, Borda museoan zein Artziniegan ere badituzte beste asko. Vatikanon badut pieza bat, Aita Santuari Azpeitiko Udalak emandakoa. Baina 100 piezatik, 97-

98 nik ditut hemen jasoak. Pasio handiz bizi dut hau guztia.

Emakumeen buru eskulturak egiten zabilta orain. Aitortza eta presentzia faltagatik, akaso?

Euskal Herria beti izan da matriarkatua. Gure amonak administrazioa, edukazioa eta errespetua erakutsi zigun. Hamar bat buru eskultura ditut eginda jada: Elbira Zipitria (lehen euskal andereñoa), La Pola (Policarpa Salabarrieta, Kolonbian tiroz eraila), Graxiana Barronetxea (Zugarramurdin erre zutena, sorgina zela leporatuta), Polixene Astrabudua, Dolores Ibarruri, Katalina Erauso... Orain, Toti Martinez de Lezea egiten ari naiz, eta hurrengoak nire bi amonak izango dira. Lehen, gizonetzkoen buruak egiten nituen: Oteiza, Unamuno, nire aitaxi... Zortzi egin nituen, baina emakumeak egitea erabaki nuen gerora. Gure herria matriarkalista da, eta beste nortasun bat eman nahi izan diet eskulturei.

Euskal mitologiak gorpuzten du 32.000 metroko Bozateko museo parkea.

Anbotoko Mari, Mikelats, Galtzagorri, Gaeko, Lamiputzu... Ipuinak dira denak, eta gure sinesmenak ekarri ditut. Jendearekin piezak eta esanahia partekatzean dago joko, artea ulertzean.

Arte bidezko historia entziklopedia da zurea, eskulturen labirinto bat.

Meditaziorik gabe ez dago aurrera egiterik, pentsatu egin behar da. Hiru-lau hilabeteko lana da buru eskultura bakoitza egitea, baina bestelako gauzak ere egiten ditut tailerrean, buztinarekin eta egurrarekin. Txandakatzen joaten naiz astegunaren arabera.

Nola ikusten duzu egurgintzaren edota eskulturgintzaren egoera?

Eskulture asko daude Euskal Herrian, baina laguntza ekonomikoak falta dira. Oteizak zioen museo sarea egingo zela Euskal Herrian, eta munduko lehen postuetan egongo ginela. Nik hitza hartu nion. Zer gertatzen da? Laguntzak behar direla. Oso lan astun eta zikina da, eta instituzioek lagundu gabe pobrezia handia da. Instituzioak egon arren zenbateko kostua dute Guggenheimek, Tabakalerak, Artiumek...? Eta bertako artisten laguntzek?



“Salaketak dira obra batzuk, aitortzak besteak. Historian sakonduz nortasuna eman nahi diot obrari”.

Hitzarmenak beharrezkoak dira, bestela museoak itxi eta ardiak sartuko ditugu bordan.

Beraz, Euskal Herrian artista asko daude, baina museo eta laguntza gutxi?

Burdinarekin aritzen diren artista gehiago daude, baina egur eskulturgintzan gutxi gabilta, oso gutxi. Euskal Herrian, hasieran, familia guztietan eskultoreren bat

zegoen, baina gaur egun ez. Zaila da eskulture gisa bizitzea. Obra bikainak daude, baina derrigorrezkoak dira laguntzak.

Zenbat buru, hainbat aburu. Etorkizunari begira, zer duzu buruan?

Lanean jarraitzea, baina ez dut jada tokirik hemen, eta arazoa da hori: Bozateko parkeetan zein Artziniegan ez dut eskulturentzat lekurik jada [barre egin du]. ●